

УДК 316.334.55:305

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У СІЛЬСЬКИХ РЕГІОНАХ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЗРІВНОВАЖЕНОСТІ ЇХНЬОГО РОЗВИТКУ

Г. Черевко, д. е. н., професор

ORCID ID: 0000-0002-0072-5816

Львівський національний аграрний університет

© Г. Черевко, 2018

<https://doi.org/10.31734/agrarecon2018.03.031>**Черевко Г. Гендерна рівність у сільських регіонах як чинник підвищення зрівноваженості їхнього розвитку**

Представлено основні результати дослідження проявів гендерної нерівності в українському селі як гальмівного чинника зрівноваженого розвитку сільських територій в країні. Узагальнено результати ідентифікації сутності та форм прояву гендерної нерівності у сільській місцевості, її соціально-психологічного коріння та причин існування. Проаналізовано еволюцію і диверсифікацію форм та сфер гендерної нерівності на селі, вивчено і систематизовано основні показники рівня цієї нерівності та обґрунтовано основні напрями й шляхи її зменшення і подолання, а також запропоновано комплекс можливих заходів для реалізації цих шляхів. Доведено, що гендерна нерівність у сільських регіонах сильніше виражена, аніж у місті, що основні форми й сфери прояву цієї нерівності мають як певною мірою природно-історичний, так і набутий в ході розвитку суспільства характер. Тобто явище гендерної нерівності є як наслідком впливу об'єктивно-фізіологічних та психологічних чинників, так і результатом стереотипного мислення і світосприйняття без врахування сучасних умов життя й праці на селі. Ці умови завжди були і залишаються досить специфічними й відмінними від умов проживання і праці у міській місцевості, хоча в процесі еволюції сільського життя ця специфіка і відмінність набули нового характеру. Основу економіки сільських регіонів все ще становить і в найближчому майбутньому продовжуватиме становити сільське господарство, тобто праця на землі. Тому розвиток економіки сільського господарства вирішальною мірою ще довго визначатиме успішність реалізації концепції зрівноваженого розвитку сільських регіонів. Але від того, наскільки в них буде вирішеною проблема гендерної рівності, залежить розвиток не лише безпосередньо сільського господарства, а й зрівноваженість розвитку сільських регіонів загалом, оскільки гендерна нерівність – це конкретний прояв соціальної несправедливості, а без врегулювання соціальних аспектів життя і праці на селі говорити про якусь зрівноваженість розвитку всіх його трьох сфер немає жодних підстав.

Ключові слова: сільські регіони, зрівноважений розвиток, гендерна нерівність.

Cherevko G. Gender equality in rural areas as a factor of the sustainability of their development

The article presents the main results of the study of the presence of gender inequality in the Ukrainian village as a brake factor for the balanced development of rural areas in the country. The results of identification of the essence and forms of gender inequality in rural areas, its socio-psychological roots and causes of existence are summarized. The evolution and diversification forms and spheres of gender inequality in the village are presented and analyzed, the main indicators of the level of this inequality are studied and systematized, and the main directions and ways of its reduction and overcoming are grounded, as well as a set of possible measures for realization of these ways is outlined. It has been argued that gender inequality is more pronounced in rural areas, than in other regions, especially in the city, and that the main forms and areas of manifestation of this inequality have a certain degree of natural history and the nature acquired during the development of society. That is, the phenomenon of the existence of gender inequality is a consequence of the action of objective physiological and psychological factors, as well as the result of stereotyped thinking and worldview without

attention to the presence of new aspects of modern living conditions and work in the countryside. These conditions have always been and remain quite specific and different from living and working conditions in urban areas, although in the process of evolution of rural life, this specificity and difference have acquired a new character. The basis of the rural economy is still agriculture, that is – work on the ground, and agriculture will continue to be the base of the rural economy in the near future. Therefore, the development of the agricultural economy will, to a decisive extent, determine the success of the implementation of the concept of sustainable development of these rural regions. So, development of agriculture as well as the sustainability of the development of rural areas as the whole will depend on the level of the problem of gender inequality regulation since gender inequality is a concrete manifestation of social injustice and without social aspects of life and work in village there are no reasons to talk about some sustainability of the development of its three spheres.

Key words: rural regions, sustainable development, gender inequality.

Постановка проблеми. Без сумніву, як загалом у світі, так і в Україні зокрема майбутнє за зрівноваженим розвитком, суттю якого є координація поступу в усіх сферах життя – економічній, соціальній, екологічній. Попри певні позитивні зрушення в цьому напрямі, про зрівноваженість розвитку українського села немає підстав говорити, оскільки тут проявляються ознаки реальної гендерної нерівності. Маргінальна вираженість цієї нерівності саме на селі зумовлена специфікою умов життя, основу якого і в найближчому майбутньому продовжуватиме становити сільське господарство, тобто праця на землі. Практика свідчить, що гендерна нерівність як показник вираженої соціальної несправедливості та гендерної дискримінації практично в усіх сферах сільського життя значною мірою гальмує розвиток сільських територій, передусім економіки села як основи цього розвитку, знижуючи рівень його зрівноваженості. З огляду на це основна проблема полягає в ґрунтовній ідентифікації конкретних сфер і форм прояву гендерної нерівності у сільських територіях та обґрунтуванні шляхів її елімінації, що створює надзвичайно широке поле відповідних наукових досліджень. Для вирішення цієї проблеми об'єктивно необхідно з'ясувати сутність, ідентифікувати і проаналізувати причини існування гендерної нерівності на селі, дослідити основні сфери і форми її прояву, визначити можливі шляхи зменшення і цілковитого подолання, а також окреслити заходи, необхідні для реалізації цих процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання гендерної рівності є високоактуальними для всіх етапів розвитку цивілізованого суспільства, тому перебували і перебувають у центрі особливої уваги вчених і практиків. Серед закордонних дослідників цієї проблеми слід згадати таких, як Д. Аларкон, С. Бовуар, О. Деджі, М. Кімел, Дж. Колінз, С. Лорейн, К. Міллер, Ч. Тейлор, М. Хартл та ін. Активно займаються вивченням проблем гендерної рівності та гендерної політики й українські вчені: Ю. Біденко, В. Буткалюк, О. Дутчак, В. Кисельова, І. Когут, Н. Куцмус, В. Рубан та ін. На особливу увагу заслуговують напрацювання Н. Куцмус (2014), яка обґрунтувала і сформулировала методіку дослідження гендерної нерівності у сільській місцевості, в тому числі розробила методіку визначення показників її рівня.

На думку дослідниці, гендерна нерівність властива абсолютно всім країнам світу, незалежно від рівня їхнього розвитку, є одним із різновидів суспільної нерівності (Куцмус, 2014, с. 174), а забезпечення гендерної рівності у контексті розвитку не лише сільськогосподарського виробництва, а й сільських територій залишається поза увагою в більшості економічних досліджень через домінування її соціологічного сприйняття (Куцмус, 2012, с. 10). У науковій літературі з означеної проблеми переважають твердження, що «гендерна соціально-економічна нерівність – це соціальні, а не біологічні причини відмінностей у можливостях людей залежно від статі» (Гендерна нерівність..., 2018), з абсолютністю чого є підстави катего-

рично не погодитися. Різниця між чоловіком і жінкою зумовлена біологічно – це незаперечний факт. Арістотель у свій час стверджував, що «людиною є виключно чоловік, а жінка, не будучи вповні людиною, не може займатись політикою» – порушення цього правила призвело до падіння Греції (Jageta, 2016).

Відповідно й потенційні можливості чоловіка і жінки також різняться. Інша річ, коли йдеться про реальні права чоловіка і жінки у суспільстві. «Ідеал гендерної рівності означає, що жінки та чоловіки повинні мати однаковий суспільний статус, однакові умови для реалізації всіх прав людини, однакові можливості (як сукупність сприятливих умов! – Г. Ч.) робити внесок у національний політичний, економічний, соціальний розвиток та користуватися його результатами» (Гендерна нерівність..., 2018). Із цим важко не погодитися. «Гендерна¹ рівність – це чутливий індикатор, який демонструє, наскільки розвинутою і демократичною є держава», – зазначав видатний американський політолог Рональд Інглхарт, який показав, що країни з високими показниками представництва жінок у політичних інституціях мають не лише вищий рівень забезпечення громадянських прав і свобод, а й є економічно розвинутіші, оскільки створюють умови для політичного та економічного розмаїття, толерантності, інклюзивності та міжособистісної довіри (Біденко, 2017). Тобто проблема гендерної рівності є досить багатогранна і вимагає комплексних і постійних досліджень.

¹ Гендер – це категорія, яка відображає соціальну стать, соціально обумовлену конструкцію, що ґрунтується на біологічних відмінностях між чоловіками й жінками. Вона відображає відмінності у соціальних ролях, поведінці, ментальних характеристиках між чоловіками та жінками. Це певний соціально-рольовий статус, який визначає соціальні можливості жінок і чоловіків у різних сферах життєдіяльності – освіті, професійній діяльності, доступі до влади та економічних ресурсів, сімейній ролі тощо (Гендерна нерівність..., 2018).

Постановка завдання. Ми ставили завдання окреслити основні аспекти проблеми гендерної рівності, а також довести, що порушення її стримує зрівноважений розвиток сільських регіонів.

Методика дослідження та матеріали. У ході дослідження використано матеріали статистичних довідників, анкетних досліджень, а також науково-практичних публікацій, які були ґрунтовно опрацьовані, а результати цього опрацювання – класифіковані, систематизовані й узагальнені з використанням відомих наукових методів – індукції і дедукції, аналізу і синтезу, наукового абстрагування на основі діалектики. Також використано результати особистих спостережень автора за практикою сільського життя і проявами гендерної нерівності на селі.

Основний методичний підхід до вивчення проблеми формування гендерної рівності у сільській місцевості країни як чинника її зрівноваженого розвитку ґрунтується на принципі здійснення дослідження, відштовхуючись від зворотного, – від аналізу сутності і наявності в сільській місцевості гендерної нерівності, форм і причин її виникнення, настільки тривалого існування.

Виклад основного матеріалу. Цілі Розвитку Тисячоліття, прийняті світовим співтовариством у 2000 році, проголошують забезпечення гендерної рівності одним із пріоритетів міжнародного розвитку та індикатором соціально-економічного розвитку країни, а формування гендерної соціально-економічної культури у суспільстві, поширення гендерних знань, реалізація ідей гендерної рівності сприяють ефективному використанню людського потенціалу як чоловіків, так і жінок, а отже, розширенню можливостей людського розвитку (Гендерна нерівність..., 2018).

Загалом ствердження гендерної рівності – це частина широкої культурної трансформації, що змінює функціонування традиційних суспільств і сприяє розвитку демократичних інститутів. Утвердження цінності гендерної рівності забезпечує перехід до

постматеріалістичних цінностей самореалізації, які сприяють економічному розвитку країн (Біденко, 2017). Саме тому гендерна політика в Україні, особливо в умовах обраного курсу на побудову європейських демократичних інститутів, постає зовсім у новому, актуальному світлі і вимагає утвердження цінності гендерної рівності як у суспільстві загалом, так і в різних його інституціях. Це насамперед недопущення гендерної дискримінації, забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень, забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків щодо поєднання професійних і сімейних обов'язків тощо (Біденко, 2017).

Необхідності моніторингу вирішення проблеми забезпечення рівності обох статей у сучасному суспільстві приділяється все більше уваги, що пов'язано з розвитком об'єктивних процесів його глобалізації та інтернаціоналізації. Необхідність врахування дотримання рівності статей в усіх видах суспільної, політичної та економічної діяльності записана як базова стратегія країн – членів ООН у так званій Пекінській Платформі з 1995 року. У 1996 році *gender-mainstreaming* визнано способом реалізації однієї із цілей ЄС, якою є рівність статей. Рамки політики рівності статей визначає також Конвенція щодо ліквідації всіх форм дискримінації жінок з 1979 року. Усі ці документи зобов'язують також і Україну як члена ООН дотримуватися політики гендерної рівності і є базою для конструювання відповідної державної гендерної політики (Sarata, 2018).

Сільські жінки – це чверть загального населення планети. Вони представляють приблизно 43% сільськогосподарської робочої сили (Без води, Інтернету та медичних послуг ..., 2018). Сільськогосподарський підрозділ DowDuPont, Corteva Agriscience провів дослідження, аби виявити проблеми, з якими зіштовхуються жінки-фермери. Опитування проводили в 17 країнах, участь у дослідженні взяло 4160 респондентів (Жінки-фермери заявили ..., 2018). Попри те, що жінки становлять майже половину світових

фермерів, результати зазначеного дослідження свідчать, що гендерні проблеми продовжують зберігатися, стримуючи не тільки розвиток жінок у сільському господарстві, а й людей, які залежать від них, їхніх родин, їхніх громад, сільської економіки та й суспільства загалом. Опитані жінки переважно пишаються своєю роботою у сільському господарстві, проте вони визнають, що гендерна дискримінація на селі поширена. Зокрема, так вважають 78% жінок в Індії та 52% жінок у Сполучених Штатах Америки. Лише половина респонденток, які брали участь у дослідженні, сказали, що вони однаково успішні, як і їхні колеги-чоловіки. Менше половини фермерок заявили, що не відчувають гендерної нерівності та мають такі самі повноваження, як чоловіки-фермери. Понад 72% опитаних жінок вважають: щоб між фермерами постала гендерна рівність, знадобиться ще не один десяток років, хоча прогрес уже помітний (Жінки-фермери заявили..., 2018).

В Україні гендерна рівність гарантована законодавчо – Конституцією України, Кодексом законів про працю України, а також окремим Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» – базовим нормативно-правовим актом у сфері гендерної політики, Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року» та іншими законодавчими актами, що стосуються цієї проблеми. Протягом 2006–2010 рр. у центральних органах виконавчої влади й обласних державних адміністраціях були створені інституції, на які покладалася відповідальність за ефективність реалізації гендерної політики: гендерні робочі групи та координаційні ради; при Кабінеті Міністрів України сформовано міжвідомчу раду з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству в сім'ї та протидії торгівлі людьми, запроваджено посаду Урядового уповноваженого з питань гендерної політики; у Верховній Раді України до штату Уповноваженого з прав

людини введено посаду представника Уповноваженого з питань дотримання прав дитини, недискримінації та гендерної рівності, а також створено сектор з питань гендерної рівності; при Міністерстві соціальної політики України сформовано як дорадчий орган спеціалізовану експертну раду з питань розгляду звернень за фактами дискримінації за ознакою статі; запроваджено порядок здійснення гендерно-правової експертизи законодавства з метою забезпечення відповідності всіх законопроектів принципам забезпечення дотримання рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків.

Ще у 1980 році Україна ратифікувала Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, а у 2014 р. була підписана Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка містить окрему статтю про гендерну рівність в економічному житті і забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей для чоловіків та жінок у сфері зайнятості, освіти та навчання, економічної й суспільної діяльності, а також у процесі ухвалення рішень (Martsenyuk, 2016). Проте реалізація нововведень стримується відсутністю належного державного фінансування та слабкістю й нечіткістю окреслення міри відповідальності за їхнє невиконання. Тому, за всієї архіважливості необхідності дотримання вимог гендерної рівності та за наявності в Україні правової бази для дотримання вимог цієї рівності, існування факту приєднання країни до низки міжнародних угод щодо дотримання рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, поки що тут, як і у багатьох інших регіонах світу, має місце абсолютна протилежність – гендерна нерівність, яка є закорінена в економіці та політиці й зумовлена передусім нерівним розподілом репродуктивної праці та взаємопов'язаними з ним системним консерватизмом і дискурсивною практикою соціалізації на селі.

Відповідно до Звіту з глобального гендерного розриву за 2016 рік, представленого Світовим економічним форумом, Україна займає 69 місце за індексом гендерної рівності (у рейтингу серед 142 країн) (у 2006 р. це було 48-ме місце (зі 115), 2014 р. – 56-те

місце, 2015 р. – 67-ме місце!), а в топі-10 країн знаходяться Ісландія, Норвегія, Фінляндія, Швеція, Ірландія, Руанда, Філіппіни, Швейцарія, Словенія та Нова Зеландія. (Біденко, 2018). При цьому практично на рівні загального індексу гендерної нерівності в Україні (0,70) знаходиться індекс гендерної нерівності в економічній участі і можливостях – 0,722 (Біденко, 2018). Згідно з даними ООН, щотреть жінка в Україні живе в сільській місцевості (Без води, Інтернету та медичних послуг ..., 2018). Середня місячна зарплата жінки, яка працює у рибальстві, сільському господарстві, лісівництві та пов'язаних галузях, у середньому дорівнює 85,5 % від зарплати чоловіків у цих галузях. Частка жінок-депутаток (12 %) національного парламенту та місцевих представницьких органів, працюючих на вищих посадах виконавчої влади або в місцевих органах управління в Україні становить 12% (проти 22 % в середньому в національних парламентах країн світу) (Біденко, 2018). У володінні землею і доступі до сільськогосподарських ресурсів жінок також значно випереджають чоловіки (Без води, Інтернету та медичних послуг ..., 2018). Очевидним є те, що применшення ролі жінок у розвитку сільської громади, акцентування на їхній значущості переважно у сільськогосподарському виробництві сприятиме не досягненню прогресивного сільського зростання, а подальшому відставанню сільської місцевості за рівнем розвитку від урбанізованих територій (Куцмус, 2012, с. 16).

Результати опитування жінок України, проведеного спеціальною комісією ООН, свідчать про наявність вираженої гендерної нерівності у сільській місцевості (рис. 1).

З особливими проблемами зіштовхуються в Україні жінки, переселені зі сільської місцевості зі Сходу країни у зв'язку з війною. У селах переселенки працевлаштовані на 17 % менше, ніж у містах; 36 % таких жінок самотні, вони покладаються зазвичай на пенсії (42 %) і соціальну допомогу (32 %) (Без води, *Інтернету та медичних послуг* ..., 2018).

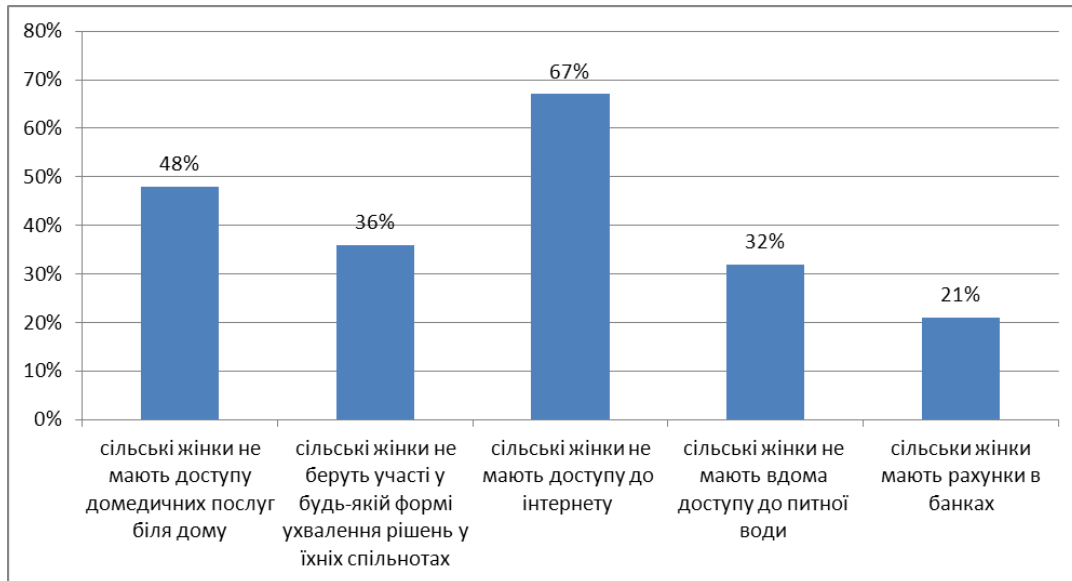

Рис. 1. Прояви гендерної нерівності у сільських регіонах України.*

*Опрацювання даних ООН з (Без води, Інтернету та медичних послуг ..., 2018).

Проблема гендерної нерівності існує рівно стільки, скільки люди об'єктивно поділяються на чоловіків і жінок. На початках розвитку людського суспільства основними чинниками такої нерівності об'єктивно були чисто фізіологічні особливості обох статей. У силу цих особливостей чітко розмежовувалися обов'язки чоловіків і жінок у забезпеченні задоволення потреб соціальних угруповань того часу (типу племен, общин тощо): чоловіки займалися мисливством, рибальством, житловим і господарським будівництвом (переважно), потім – трудомісткими операціями у сільському господарстві, ремеслі. Хоча говорити про абсолютно чіткий розподіл цих функцій в історії розвитку людства немає підстав – історичні факти свідчать, що в окремих регіонах чи в окремі періоди жінки виконували суто чоловічі обов'язки в перелічених напрямках діяльності.

Із розвитком науки і техніки, підвищенням рівнів соціальних стандартів, формуванням суспільної свідомості ставлення до гендерної рівності набуло нового змісту в частині розуміння того, що, очевидно, вона не повинна полягати в абсолютному дублюванні чисто виробничих чи військових (тощо) чоловічих функцій в житті сус-

пільства, а стосуватися рівних із чоловіками прав у цьому суспільстві, а вже наскільки ці права можна буде використати – це справа кожної окремої жінки у кожній конкретній життєвій ситуації.

Особливості сільської місцевості є чинниками ще вираженішого характеру споконвічного розподілу функцій між чоловіками і жінками. Хоча винятки, як у кожному явищі, є – і корів чоловіки доять, і на тракторі чи комбайні жінки працюють. Але такі й подібні до них прояви прагнення жінок до гендерної рівності не мають масового характеру, часом є вимушеними певними обставинами і залежать врешті-решт від бажання самих представників гендерних груп.

Крім того, слід зазначити, що суспільно-економічні перетворення в нашій країні суттєво вплинули на зміну структури основних ролей, які традиційно приписують сільським жінкам. Життя на селі сьогодні – це не лише сільське господарство (Musialska, 2015). Як наслідок прискореної індустріалізації в сільському господарстві можна спостерігати частковий і навіть повний відхід чоловіків на селі до позасільськогосподарської діяльності, що відповідно позначилося на зміні традиційної ролі жінок у сільській родині, яка донедавна ототожнювалася з

вихованням дітей і веденням домашнього господарства. Виконання батьківських функцій змінило свій якісний ареал. Спостерегаємо також дещо менше залучення дітей до виконання сільськогосподарських робіт на користь збільшення їхнього часу для освіти та особистого розвитку. Сільські родини вже не є такими великими, як раніше, що вимагає від жінок дещо менше уваги й часу для виконання «домашніх» функцій. Тому сучасна сільська жінка є важливим елементом локальної сільської спільноти, ідентифікується зі життям на селі, поєднується зі сільським середовищем і часто узгоджує елементи традицій із сучасністю (Radziewicz, 2018). Але при цьому в сільській родині і надалі продуктивна роль жінки пов'язана зі сільськогосподарською працею. Таке поєднання домашнього господарства зі сільським господарством спричинює ситуацію, в якій професійна активність жінок на селі є досить високою. Багато з них поєднують працю в домашньому господарстві з іншими формами діяльності, що, з одного боку, позитивно впливає на фінансову ситуацію в родині, а з іншого – є вираженням пошуку власної особистості. Для багатьох жінок важливішою за доходи є фінансова незалежність, відчуття власної вартості. Водночас розвиток професійної кар'єри жінок значною мірою узалежнений від приписаної їм ролі матері та дружини, і саме ця роль спричинює дещо інший, ніж у чоловіків, перебіг різних стадій кар'єри жінок на селі. Через відведення значної кількості часу виконанню домашніх обов'язків пошук жінками роботи переважно має пасивну форму. Просторовий вимір праці ототожнюється переважно зі сільською місцевістю, що значною мірою відповідає комунікаційним труднощам. Подібні обмеження стосуються також ідентифікації працедавців. З огляду на недостатню кількість підприємств або їхню невідповідність професійним можливостям чи інтересам жительок села останні шукають працедавців переважно серед об'єктів сектору самоврядування. Тенденцією є також те, що сільські жінки в силу перелічених чинників прагнуть до праці поза сільським господарством, мріють про від-

криття своїх фірм, модернізацію господарства, підвищення свого освітнього рівня, рівня кваліфікації та знання іноземних мов. Праця у сільському господарстві, навіть при тому, що вона стала більш механізованою, не належить до привабливих сфер зайнятості сільських жінок. У сільському середовищі жінку, котра швидко розвивається у кар'єрному плані, локальна спільнота часто оцінює як погану матір, яка недостатньо залучається у справи своєї родини, що часом ставить її перед вибором: робота чи родина. Проте, попри негативні наслідки виконання жінкою на селі подвійної суспільної ролі, можна знайти й позитивні аспекти. До них належать усебічний розвиток особистості, дозріле материнство, партнерство, збільшене загальне задоволення життям, хоча культура проведення вільного часу жінок на селі є вкрай низькою та обмеженою, оскільки всі форми такого відпочинку знаходяться на межі професійних та опікунських обов'язків.

Сільські жінки страждають від дефіциту вільного часу, який би можна було використати на відпочинок, особистий розвиток. Преференції щодо проведення вільного часу з плином років певним чином модифікувалися: якщо раніше вони надавали перевагу праці на присадибній ділянці, рукоділлю, зустрічам зі сусідками, огляданню телебачення, слуханню радіо, відвідуванню церкви, посиденькам на лавці перед хатою, то зараз преференції за виїздами до міста на заклади, читанням книжок, відвідуванням театрів, прогулянками, їздою на велосипеді, молитвою, зустрічами зі знайомими. На жаль, здебільшого це – лише бажані преференції, бо на практиці часу на них не вистачає.

Комітет з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок (при CEDAW²) у своїх висновках висловлює стурбованість щодо невідповідного статусу у сільській місцевості і розчарування через обмежені дані. Комітет

² Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), adopted in 1979 by the UN General Assembly (Convention..., 2018).

рекомендує Україні поліпшити інфраструктуру в цій місцевості і розвинути політику боротьби з бідністю серед сільських жінок, щоб упевнитися, що у них є доступ до правосуддя, освіти, житла, офіційного працевлаштування, розвитку навичок, можливостей заробити, володіти та користуватися землею,

враховувати їхні потреби (Без води, Інтернету та медичних послуг 2018).

За результатами проведених досліджень (Жінки-фермери ..., 2018), жінки бачать вирішення проблеми гендерної нерівності на селі через вживання низки відповідних заходів (рис. 2).

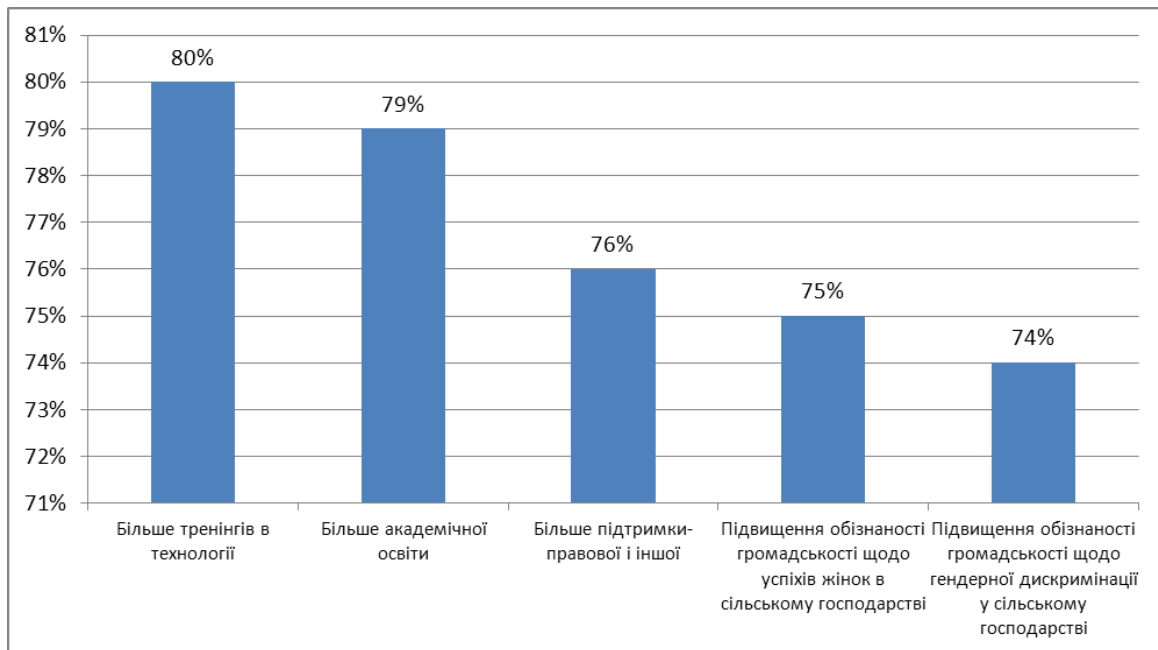

Рис. 2. Шляхи вирішення проблеми гендерної нерівності у сільській місцевості.*

*Опрацювання даних ООН з (Жінки-фермери ..., 2018).

Отож, завданням суспільства на різних рівнях та етапах розвитку є створення сприятливих умов для можливості реалізувати свій потенціал незалежно від біологічної статі³. Тобто йдеться про необхідність формування відповідної державної політики щодо створення рівних умов для прояву власних можливостей у всіх сферах суспільного життя людей обох статей – чоловічої і жіночої.

Політика рівності статей – це система довготривалих заходів щодо вирівнювання умов для них у всіх сферах суспільного життя, на всіх його рівнях, яка враховує стратегічні цілі, заходи, гармонограму здійс-

нення, засоби та суб'єкти, відповідальні за реалізацію цих цілей, а також способи верифікації рівня їхнього досягнення. Політика рівності статей називається також політикою впровадження стратегії *gender mainstreaming* (Sarata, 2018). Організація Об'єднаних Націй визначає політику рівності статей як процес оцінки впливу різних чинників, у тому числі законодавства, політики чи програм у всіх сферах і на всіх рівнях на ситуацію жінок і чоловіків. Це стратегія, згідно з якою проблеми жінок і чоловіків стають інтегральним елементом планування, впровадження, моніторингу й оцінки будь-якої політики та програм у всіх сферах політичного, суспільного та економічного життя з тим, щоби жінки і чоловіки отримували рівні користі, а нерівності не приживалися надовго (Sarata, 2018). Зазвичай політика рівності

³ Трансгендерні проблеми у цій статті оминаються, хоча не заперечується факт їхнього існування.

статей може бути впроваджена і на рівні організацій, окремих інституцій, але найефективнішою вона є на державному рівні.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Біологічні відмінності статей та гендерна нерівність – це різні речі: перше – об’єктивне і значною мірою об’єктивно визначає можливості реалізації жінками свого потенціалу у різних сферах суспільного життя; друге означає політику невизнання суспільством необхідності створення (або відсутності) для жінок і чоловіків рівних умов для максимальної реалізації ними свого потенціалу в міру можливостей, потреб і бажань.

Незважаючи на наявність відповідного сприятливого правового поля, як загалом у світі, так і в Україні існує гендерна нерівність (особливо у сільській місцевості), зумовлена об’єктивними відмінностями між статями, традиційним стереотипним способом мислення, особливостями сільського способу життя, нерозумінням важливості дотримання гендерної рівності як чинника зрівноваженого розвитку сільських регіонів.

Оскільки жінка в сільському регіоні на сьогодні відіграє відчутну роль у розвитку як сільського господарства, так і всієї сільської економіки, говорити про можливість зрівноваженого розвитку сільських регіонів без досягнення гендерної рівності безпідставно.

Відсутність достатньої інституційної підтримки сільського середовища, особливо сільських жінок, значною мірою спричинила відносно низький рівень суспільно-економічної активності останніх. Тому виникає потреба у створенні відповідної державної політики формування на селі умов для досягнення гендерної рівності в усіх сферах сільського життя. Крім того, важливу роль у цьому можуть відігравати позаурядові організації. Йдеться загалом про інвестиції в людський капітал:

– створення можливостей для розвитку жінок через організацію різних курсів і навчань;

– сприяння підвищенню активності жінок у напрямі розвитку власних господарських ініціатив;

– промоція ролі жінок у розвитку власного локального оточення;

– створення відповідних освітніх можливостей для особистого і професійного розвитку сільських жінок.

Незалежно від застосовуваних способів та інструментів політика рівності статей повинна мати основну мету – досягнення фактичної рівності жінок і чоловіків не лише в правовій системі, а й у всіх реаліях суспільного життя на селі.

Враховуючи те, що дискримінація жінок порушує принципи рівноправності і поваги до людської гідності, перешкоджає участі останніх нарівні з чоловіками в політичній, соціальній, економічній та культурній сферах життя своєї країни, заважає зростанню добробуту суспільства і сім’ї та ще більше ускладнює повне розкриття можливостей жінок працювати на благо своїх країн та людства, і що повний розвиток країни, добробут усього світу і справа миру вимагають максимальної участі жінок нарівні з чоловіками в усіх сферах життя, перспективним напрямом подальших досліджень об’єктивно виступає обґрунтування змісту та умов реалізації заходів щодо імплементації рекомендацій і основних положень Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок:

– ввести принцип рівності чоловіків і жінок у свою правову систему, скасувати всі дискримінаційні закони та вжити відповідні заходи, що забороняють дискримінацію жінок;

– створити трибунали та інші державні установи для забезпечення ефективного захисту жінок від дискримінації;

– забезпечити усунення всіх видів дискримінації жінок особами, організаціями та підприємствами.

Створення умов для вирівнювання можливостей реалізації свого потенціалу жінками і чоловіками у сільській місцевості об’єктивно формуватиме вагомий вплив на досягнення максимального рівня зрівноваженості розвитку сільських регіонів.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Без води, Інтернету та медичних послуг: як живуть українські жінки у селах.* 2018. [online] Доступно: <https://life.pravda.com.ua/society/2018/03/14/229513/> [Дата звернення 10 вересня 2018].
- Біденко, Ю. та Кисельова, В. 2017. *Гендерна політика в Україні: складний шлях від декларації до позитивних дій.* [online] Доступно: <http://hvylya.net/analytics/society/genderna-politika-v-ukrayini-skladniy-shlyah-vid-deklaratsiy-do-pozitivnih-diy.html> [Дата звернення 10 вересня 2018].
- Гендерна нерівність у розвитку і використанні людського потенціалу.* 2018. [online] Доступно: <https://buklib.net/books/31409/> [Дата звернення 10 вересня 2018].
- Дутчак, О. 2018. *Гендерна нерівність та режим жорсткої економії в Україні посткризового періоду.* [online] Доступно: <https://commons.com.ua/uk/genderna-nerivnist-ta-rezhim-zhorstkoyi-ekonomiyi/> [Дата звернення 10 вересня 2018].
- Жінки-фермери заявили про гендерну дискримінацію.* 2018. [online] Доступно: <https://news.agro-center.com.ua/agri-policy/bilshe-polovini-zhinok-fermeriv-zajavili-pro-gendernu-diskriminaciju-infografika.html#.XAvUJodMTIV> [Дата звернення 10 вересня 2018].
- Куцмус, Н. 2014. Гендерна нерівність на сільських територіях: оцінка, передумови та наслідки. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова*, 19, 3/1, с.174–179.
- Куцмус, Н., 2012. Гендерний дисбаланс у сільській економіці країн, що розвиваються. *Вісник Житомирського національного агроекологічного університету*, [online] 2(2), с. 9–19. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhnau_2012_2%282%29__4 [Дата звернення 10 вересня 2018].
- Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW).* 2018. [online] Доступно: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw.htm> [Дата звернення 10 вересня 2018].
- Jarema, B. 2016. Społeczno-gospodarcza aktywizacja kobiet na obszarach wiejskich. *Goniec Zabierzowski*, [online] 8. Доступно: <http://www.gonieczabierzowski.pl/index.php/archiwum/134-numer-08-2016/1091-spoleczno-gospodarcza-aktywizacja-kobiet-na-obszarach-wiejskich> [Дата звернення 10 вересня 2018].
- Martsenyuk, T., 2016. Gender equality situation in Ukraine: challenges and opportunities. *Gender Equality Policies and EU Integration — experience of Visegrad for EaP Countries.* [online] Available at: http://www.academia.edu/28092273/Martsenyuk_T._2016_.Gender_equality_situation_in_Ukraine_challenges_and_opportunities_in_Gender_Equality_Policies_and_eu_Integration_experience_of_Visegrad_for_EaP_Countries_p._203-225 [Accessed 15 October 2018].
- Musialska, A. 2015. *Jak to jest być kobietą i żyć na wsi?* [online] Available at: <https://www.agrofakt.pl/zawod-rolniczka/> [Accessed 15 October 2018].
- Radziewicz, J. 2018. *Współczesna kobieta wiejska.* [online] Available at: <https://rme.cbr.net.pl/index.php/archiwum-rme/146-styczen-luty-nr-53/rolnictwo-w-uni-europejskiej/331-wspolczesna-kobieta-wiejska> [Accessed 15 October 2018].
- Sarata N. 2018. *Polityka równości płci.* [online] Available at: <https://rownosc.info/dictionary/polityka-rownosci-pci/> [Accessed 15 October 2018].

Стаття надійшла 19.10.2018.

